

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN SINIF YÖNETİMİNDE İSTENMEYEN DAVRANIŞLARA KARŞI KULLANDIĞI STRATEJİLERİ BELİRLEME ÖLÇEĞİ GEÇERLİK GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Oğuz KELEŞ⁽¹⁾

¹Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi

ÖZET

Bu araştırma, okul öncesi öğretmenlerinin sınıf yönetiminde istenmeyen davranışlara karşı kullandığı stratejileri belirleme ölçeğinin geçerlilik güvenilirliğini tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın katılımcılarını Van ilinde çalışan 289 okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır. Bu çalışmada, madde toplam korelasyonu, madde kalan korelasyonu, Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı analiz edilmiştir. Açımlayıcı faktör analizi (AFA) sonuçları ölçekteki 30 maddenin altı faktörde toplandığını göstermiştir.

Elde edilen veriler üzerinde istatistiksel analizler yapılarak geçerli ve güvenilir bir ölçek elde edilmiştir. Faktör analizine göre ölçek 6 faktör 30 maddeden oluşmaktadır. Cronbach alpha iç tutarlılık katsayıları 1. Faktör için 0,86, 2. faktör için ,78 , 2. faktör için , 3. faktör için ,64, 4. faktör için ,73, 5. faktör için ,71, 6. faktör için ,61 ve ölçeğin geneli için ,71 olarak bulunmuştur. Bu faktörlerin toplam varyansa yaptıkları katkı %49,89'dur ve faktör yükleri 0,32 ve 0,76 arasında değişmektedir.

Elde edilen güvenilirlik katsayısının yeterli ölçeğin geçerliliği olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi, sınıf yönetimi, istenmeyen davranış

GİRİŞ

Öğretmenler çocuklara bilgi ve becerilerin yanında toplumsal hayatta yaşamın ihtiyaçlarını, gerekli bütün ilke, kural, davranışları en verimli şekilde sorumlu olduğu eğitim ortamında kazandırabilir (Çakmak, Kayabaşı ve Ercan, 2008). Sınıf öğretmenle öğrencinin buldukları yerdir. Çocuğun hayatındaki sınıf imajının oluşması bu ortamda gerçekleşmeye başlayacağı için, sınıf öğretmeninin sınıf yönetim becerisine sahip olması gerekir (Terzi, 2002). Eğitim-öğretim esnasında, çocukların kişisel gelişim alanları desteklenirken bununla birlikte onların istenmeyen davranışlarının önlenmesi, istenilen davranışlar kazanmaları, ileride kendi özdenetim mekanizmasına sahip birey olabilmeleri öğretmenlerin sınıf yönetiminde kullandığı stratejiler oldukça önemlidir. (Uysal, Akbaba Altun ve Akgün, 2010).

Sınıfta problem yaratabilecek davranışların sınıfta yönetim ve disipline duyulan gereksinimi arttırması nedeniyle öğrencilerin istenmeyen davranışlarının yönetimi, sınıf yönetiminin önemli boyutlarından biri olarak her geçen gün daha fazla ilgi odağı olmaktadır (Sadık,2006).

Çocukların istenmeyen davranışları gerek eğitimciler ve aileler gerekse yaşadıkları toplum içerisinde ortak bir sorun ve endişe kaynağıdır (Oswald, Safran, Johanson, 2005). Çoğunlukla aileler istenmeyen davranışlarla baş etme sorumluluğunu okullara, eğitimcilere yüklemektedirler (Guttmann, 2001)

İstenmeyen davranışların yönetimi karmaşıktır. Olumsuz davranışların değiştirilmesine yönelik davranış yönetim stratejilerinin seçilmesinde ve başarılı toplumsallaşmanın gerçekleştirilmesinde öncelik, çocukların eğitim ortamında nasıl davrandıkları ve onları böyle davranmaya yönelten faktörleri belirlemektir (Sadık,

2006). Çünkü istenmeyen davranışları ortadan kaldırmak ve yeniden ortaya çıkmasını engellemek, bu davranışa neden olan olası faktörler ortadan kaldırılmadıkça mümkün olmayacaktır (Özyürek, 2001; Weber, 1986; Brophy, 1988).

Öğretmenlerin sınıflarında kullandıkları disiplin modelleri farklılık göstermektedir. Her bir öğretmen kendi sınıf modelini oluşturur. Öğretmen ve öğretmen adaylarının sınıf disiplini sağlamada disiplin modellerinin farkında olmaları kendi sınıf yönetim modelini oluşturmada faydalı olacaktır (Tertemiz, 2000).

Bu disiplin yaklaşımları bireyin psikolojik durumu, gereksinim ve yetenekleriyle yakından ilgilidir (Celep, 2000). Çocukların istenmeyen davranışları, uygun müdahale stratejileri, davranışı değerlendirme ve olumlu davranışı destekleme konusuyla ilgili farklı bakış açıları, fikir çatışmalarına ve işbirliğini kabul etmede farklı düzeylerin ortaya çıkmasına neden olarak sonucu etkileyebilmektedir (Akt: Snell, Voorhees, Chen, 2002). Bu nedenle istenmeyen davranışları değiştirip, tekrarını önleme ve olumlu davranışları destekleme konusunda öğretmenin sınıf yönetiminde uyguladığı stratejiler farklılaşmaktadır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Katılımcılar

Araştırmanın çalışma grubu, Van ilinde bulunan bağımsız anaokullarında ve ilköğretim okullarında çalışan 289 okul öncesi öğretmeninden oluşmaktadır.

Ölçeğe Ait Bilgiler

Okul öncesi öğretmenlerin sınıf yönetiminde istenmeyen davranışlara karşı kullandıkları stratejileri belirlemek için DeVellis (2003) tarafından hazırlanan ölçek geliştirme ilkeleri takip edilmiştir. Açıklayıcı faktör analizinde (a) değişkenleri seçip ölçmek, (b) faktör sayısını belirlemek ve (c) faktörleri yorumlamak olarak üç aşama mevcuttur (Pohlmann, 2004).

Okul öncesi öğretmenlerin sınıf yönetiminde istenmeyen davranışlara karşı kullandıkları stratejileri belirlemek amacıyla oluşturulan bir ölçektir. Madde havuzu oluşturulurken alan yazında yer alan (Sadık, 2006) Davranış Değiştirme Disiplin Modeli (B.F. Skinner), Güvengen Disiplin Modeli (Atılğan Disiplin- L.Canter),Gerçeklik Terapisi / Kontrol Modeli (W. Glasser),Sosyal Disiplin / Ussal Sonuçlar Modeli (R. Dreikurs), İnsanlararası İlişkileri Çözümleme Modeli (E. Berne-T. Harris),Ginott Modeli (H. Ginott),Öğretmen Etkililiği Eğitimi Modeli (T. Gordon) ve Dobson Modeli (J. Dobson) disiplin modelleri göz önüne alınarak bu modellere uygun maddeler yazılmıştır. Daha sonra uzman görüşüne başvurularak son hali verilmiştir. Yazılan maddeler anlaşılabilirlik açısından Türkçe Bölümünde çalışmakta olan bir uzmana gösterilmiştir. Ölçek toplam 45 maddeden oluşmaktadır. 5’li likert tipinde hazırlanan ölçekteki maddeler tamamen katılmıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum ve tamamen katılıyorum şeklindedir. Ölçekte negatif cümle bulunmadığı için ters puanlama yapılamamıştır.

BULGULAR

Kapsam geçerliği için uzman görüşü alınarak madde havuzu oluşturulmuş ve deneme uygulamasına tabi tutulmuştur. Ölçeğin yapı geçerliği faktör analizi yapılarak test edilmiştir. Bu amaçla elde edilen verilerin faktör analizine uygun olup olmadığına

bakılmıştır. Verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını gösteren Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett testlerinin sonuçları Tablo 1’de görüldüğü gibidir.

Tablo 1: Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett testlerinin sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Uyum Ölçüsü		,79
Bartlett Küresellik Testi	X ²	3430,76
	Sd	561
	P	,000

Tablo 1 incelendiğinde, hesaplanan KMO uyum ölçüsü değeri 0,79’dır. Bu değer kritik değer olarak kabul edilen 0,70’in üzerindedir. Aynı veriler için hesaplanan Bartlett Küresellik Testi 3430,76 olup 0,001 düzeyinde manidardır ($X^2 = 3430,76$). Bu değerler, deneme uygulamasından elde edilen verilerin faktör analiziye tabi tutulabileceğini göstermektedir. Temel bileşenler analizi ve dik döndürme (varimax rotation) kullanılarak yapılan faktör analizi sonuçları tablo 2 de aşağıda verilmiştir.

Tablo 2. Faktör özdeğerleri ve açıklama varyansları

Faktör	Başlangıç Özdeğer			Döndürme Sonrası Yükleri		
	Toplam	Vary %	Küm %	Toplam	Vary %	Küm %
1	6,23	18,33	18,33	4,73	13,92	13,92
2	3,45	10,14	28,47	3,55	10,43	24,35
3	2,03	5,96	34,43	2,36	6,94	31,29
4	1,88	5,51	39,94	2,16	6,35	37,64
5	1,74	5,11	45,05	2,11	6,21	43,85
6	1,65	4,84	49,89	2,05	6,04	49,89

Tablo 2 de görüldüğü üzere, öz değeri 1’den büyük 6 faktör vardır. Bu alt faktörün açıkladığı toplam varyansın % 49,89’dur. Başlangıç öz değerleri dikkate alındığında, 1. faktör ait öz değerin (6,23), 2.faktöre ait öz değerin (3,45), 3. Faktöre ait öz değerin (2,03) , 4. Faktöre ait öz değerin (1,88) 5. Faktöre ait öz değerin (1,74), 6. Faktöre ait öz değerin (1,65) olarak belirlenirken döndürme sonrası öz değerleri; 1. Faktöre ait özdeğerin düştüğü (4,73) 2. Faktöre ait öz değerin yükseldiği(3,55) 3. Faktöre ait öz değerin yükseldiği (2,36), 4. Faktöre ait öz değerin yükseldiği(2,16) 5. Faktöre ait özdeğerin yükseldiği (2,11) ve 6. Faktöre ait özdeğerin de yükseldiği(2,05) görülmektedir. Diğer taraftan, varimax dik döndürme tekniği ile yapılan incelemeler ölçeğin altı faktörlü bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Deneme formunda yer alan maddelerin hangi faktörler altında toplandığı Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Maddelere ait faktör yük ve r değerleri

		Madde no	Faktör Yüğü	R
1. Gerçeklik Terapisi/Kontrol Modeli	M27	Çocuk istenmeyen davranış sergilediğinde yaptığı davranışı düşünmesini sağlayarak olumlu davranışa yönelirim.	,81	,73(*)
	M24	Çocuğun yapmış olduğu istenmeyen davranışının öncesini sorgular öğrenirim.	,80	,69(*)
	M25	Çocuk istenmeyen davranış sergilediğinde ona soru sorarak yaptığı davranışın yanlış olduğunu fark etmesini sağlarım.	,80	,76(*)
	M26	Çocuk istenmeyen davranış sergilediğinde istenmeyen davranış sonunda bu duruma çözüm bulmasına fırsat veririm.	,78	,68(*)
	M23	Çocuğun yapmış olduğu istenmeyen davranışları neden yapmış olduğunu anlarım.	,67	,57(*)
	M22	Çocuk olumsuz davranış gösterdiğinde onunla konuşurum.	,67	,62(*)
	M30	Çocuk istenmeyen davranış sergilediğinde dikkatini toplamak için kısa süreli oyun oynatırım.	,56	,49(*)
	M38	Çocuk istenmeyen davranış sergilediğinde veli ile görüşerek soruna çözüm ararım.	,47	,39(*)
	M12	Çocuk istenmeyen davranış sergilediğinde sesimi yükseltip alçaltarak dikkatlerini toplamaya çalışırım.	,46	,39(*)
2. Güvenen Disiplin Modeli	M44	Çocuk bir arkadaşına zarar verdiğinde diğer çocuğunda ona zarar vermesini sağlarım.	,81	,67(*)
	M43	Çocuk istenmeyen davranış sergilediğinde ona gözdağı veririm.	,78	,64(*)
	M42	Çocuk istenmeyen davranış sergilediğinde onu azalarım.	,63	,56(*)
	M40	Çocuk istenmeyen davranış sergilediğinde bunu hep yapıyorsun diyerek onu uyarırım.	,57	,46(*)
	M45	Çocuk istenmeyen davranışı sergilediğinde ona sorumluluk veririm.	,56	,51(*)
	M14	Çocuk istenmeyen bir davranış sergilediğinde gözlerimle onu rahatsız edecek derecede uyarırım.	,52	,34(*)
	M39	Çocuk istenmeyen davranış sergilediğinde fiziksel temas kurarak onu uyarırım.	,51	,41(*)
	M15	Çocuk istenmeyen davranış sergilediğinde onu bağırarak uyarırım.	,68	,43(*)
3. Öğretmen Etkiliği	M09	Çocuk arkadaşına karşı istenmeyen davranış sergilediğinde “arkadaşının canını yaktın” hemen özür dile diyerek uyarırım.	,64	,41(*)
	M02	Çocuk istenmeyen davranış sergilediğinde nasıl davranması gerektiğini açıklayarak öğüt veririm.	,53	,52(*)
	M03	Çocuk istenmeyen davranış sergilediğinde sınıfın kuralını hatırlatırım.	,62	,44(*)

4. Kaunin Modeli	M13	Çocuk istenmeyen davranış sergilediğinde sevdiği bir şeyden mahrum bırakırım.	,59	,40(*)
	M08	Çocuk istenmeyen davranış sergilediğinde çocuğu istenmedik davranış gösterme olasılığının daha az olacağı bir yere alırım.	,54	,50(*)
	M07	Çocuk istenmeyen davranış sergilediğinde çocuğun yerini değiştiririm.	,84	,46(*)
5. Sosyal Disiplin Modeli	M20	Çocuk istenmeyen davranışı sergilediğinde arkadaşlarının onunla oynamamalarını isterim	,84	,68(*)
	M21	Çocuk istenmeyen davranışı sergilediğinde arkadaşlarının onunla konuşmamalarını isterim	,44	,61(*)
	M18	Çocuk istenmeyen davranış sergilediğinde müdür odasına gönderirim.	,66	,32(*)
6. Davranış Değiştirme Modeli	M34	Çocuk istenmeyen davranış sergilediğinde okulun rehberlik servisinden yoksa ilçe Rehberlik Araştırma Merkezinden yardım alırım.	,65	,42(*)
	M33	Çocuk istenmeyen davranış sergilediğinde etkinliğin ağır olduğunu düşünerek etkinliği iptal ederim.	,65	,36(*)
	M32	Çocuk istenmeyen davranış sergilediğinde tekerleme söyleyerek dikkat toplarım.	,63	,36(*)
	M37	Çocuk istenmeyen davranış sergilediğinde okul idaresine durumu bildiririm	,61	,41(*)

*p<,05 düzeyinde manidar.

Tablo 3 incelendiğinde 27,24,25,26,23,22,30,38 ve 12. maddelerin birinci boyutta; 44,43,42,40,45,14,39 ve 15. maddelerin ikinci boyutta; 9,2 ve 3. maddelerin üçüncü boyutta; 13,8 ve 7. maddelerin de dördüncü boyutta 20,21 ve 18.maddenin beşinci boyutta ve son olarak 34,33,32 ve 37. Maddenin en yüksek yük değerinde sıralandıkları görülür. Maddelerin faktör yüklerine bakıldığında .44 ile .84 arasında değişmektedir. Bu yük değerlerine göre ölçek altı boyutlu olup tüm maddeler ölçekte yer alabilecek yük değerine sahiptir. Faktör analizi yapılan 45 maddelik ölçekte 1,4,5,6,10,11,16,19,28,29,31,35,36,38 maddeler faktör yük değerleri.40 altında olduğu için ve binişik oldukları için ölçekten çıkarılmıştır(Tabachnick ve Fidell 2001). 17. madde ise hem birinci faktör de hem de ikinci faktörde görüldüğü için çalışmadan çıkarılmıştır. Yapılan faktör analizi sonucu elde edilen dört tane faktörden 1. Faktörü oluşturan 9 madde “gerçeklik terapisi/kontrol modeli”, 2. Faktörü oluşturan 8 madde “güvengen disiplin modeli”,3. Faktörü oluşturan 3 madde “öğretmen etkililiği” ve 4. Faktörü oluşturan 3 madde ise “kaunin modeli” ve 5. Faktörü oluşturan 3 madde ise “sosyal disiplin modeli” ve 6. Faktörü oluşturan 4 madde ise “davranış değiştirme modeli” boyutu olarak ilişkilendirilebilir. Madde ölçek korelasyonuna dayalı olarak yapılan madde analizi sonuçları Tablo 3’te verilmiştir. Bu sonuçlara göre korelasyon değerleri $r=.32(m18)$ ile $r=.76(m25)$ arasında değişmektedir ve 0.01 düzeyinde anlamlıdır. Korelasyon değerlerine baktığımızda ölçeğin geneliyle

ölçülebilecek özelliği ile her bir madde ile ölçülmeye çalışılan özelliğin aynı olduğu, dolayısıyla tüm maddelerin ölçekte yer alabilecek niteliğe sahip olduğu söylenebilir.

Ölçeğin Güvenirliğine İlişkin Bulgular

Ölçeğin güvenirligi için her bir boyutuna ve geneline ilişkin belirlenen maddelerin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. Faktörler ve ölçeğin bütününe ait alfa güvenirlilik katsayıları

	1	2	3	4	5	6	genel
Madde Sayısı	9	8	3	3	3	4	30
Cronbach α	,86	,78	,64	,73	,71	,61	,71

Tablo 4 göre Cronbach alpha iç tutarlılık katsayıları 1. Faktör için 0,86, 2. faktör için ,78, 2. faktör için, 3. faktör için ,64, 4. faktör için ,73, 5. faktör için ,71, 6. faktör için ,61 ve ölçeğin geneli için ,71 olarak ölçülmüştür. Bu da her bir faktör için kabul edilebilir düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğunu söylenebilir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf yönetiminde istenmeyen davranışlarına karşı kullandıkları stratejileri belirlemek amacıyla geliştirilen bu ölçek altı boyutlu ölçeğin geçerlilik çalışması faktör(temel bileşenler) analizi yöntemi uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Nihai ölçekte yer alacak maddelerin seçiminde rotasyon (Varimax) sonrası faktör analizi ile madde test ve madde kalan korelasyonlar temele alınmıştır. Bu çalışmalar sonucunda envanterin 6 boyutunun ve 30 maddesinin açıklanan varyans miktarının tatmin edici olduğu ayrıca her bir maddenin rotasyon öncesi ve sonrası faktör yükleri ile madde-alt test ve madde kalan korelasyonlarının yeterli düzeyde olduğu doğrulanmıştır. Ölçeğin açıkladığı varyans %49,89 dur. Nihai ölçeğe alınan tüm maddelerin faktör yükü 0,30 un üstündedir. Bu değer ise bir maddenin ölçme aracına alınabilmesi için öngörülen 0,30 faktör yükü alt ölçütünü karşılamaktadır. Güvenirlikle ilgili çalışmalarda 0.60 ve üstündeki katsayıların yeterli olduğu dikkate alınır, ölçeğin ve içerdiği maddeler ilişkin güvenirlilik düzeyinin yeterli olduğu söylenebilir.

Çalışmanın sonuçlarına göre 30 maddelik okul öncesi öğretmenlerinin sınıf yönetiminde istenmeyen davranışlara karşı kullandığı stratejileri belirleme ölçeği güvenilir ve geçerli bir ölçek olduğu söylenebilir. Bundan sonra yapılacak çalışmalar için, farklı örneklemeler üzerinden ölçeğin içsel tutarlılığının geliştirilmesi ve geçerliliğinin denemesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Brophy, J. E. (1988), “Educating teachers about managing classrooms and students”, *Teaching and Teacher Education*, c. 4, S. 1, ss. 1–18.

Celep, C.(2000). *Sınıf yönetimi ve disiplini*. Ankara: Anı Yayınları.

- Çakmak, M., Kayabaşı, Y. ve Ercan, L.(2008). Öğretmen adaylarının sınıf yönetimi stratejilerine yönelik görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)*, 35, 53-64.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik, SPSS ve LISREL Uygulamaları*. Birinci Baskı. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- DeVellis, R. F. (2003). *Scale Development Theory and Applications (2nd ed.)*. Thousand Oaks: Sage.
- Pohlmann, J. T. (2004). Use and Interpretation of factor analysis in The Journal of Educational Research: 1992-2002. *The Journal of Educational Research*, 98(1), 14-23
- Sadık, F. (2004). Okul öncesi sınıflarda gözlenen problem davranışlar ve bu davranışlarla baş etmede öğretmenlerin kullandıkları yöntemler. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13, 89-97.
- Sadık,F (2006). Öğrencilerin istenmeyen davranışları ve bu davranışlarla baş edilme stratejilerinin öğretmen, öğrenci ve veli görüşlerine göre incelenmesi ve güvenen disiplin modeli temele alınarak uygulanan eğitim programının öğretmenlerin baş etme stratejilerine etkisi. Doktora tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Snell, M.E.; Voorhees, M.D.; Chen, L-Y.(2002), “Team involvement in assessmentbased interventions with problem behavior”, *Journal of Positive Behavior Interventions*, c.7, S.3, ss.140-152.
- Tabachnick, B.G. ve Fidell, L.S. (2001). *Using multivariate statistics (4th Edition)*. New York: Allyn ve Bacon.
- Tertemiz, N. (2001). Sınıf yönetimi ve disiplin. In L. Küçükahmet (Ed.). *Sınıf Yönetimi* (s. 51-72). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Terzi, A.R. (2002). Sınıf yönetimi açısından etkili öğretmen davranışları. *Milli Eğitim Dergisi*, 155-156.
- Uysal, H., Akbaba Altun S. ve Akgün, E. (2010). Okul öncesi öğretmenlerinin çocukların istenmeyen davranışları karşısında uyguladıkları stratejiler. *İlköğretim Online*, 9(3), 971-979.
- Özyürek, M. (2001), *Sınıf Yönetimi*, Ankara: Karatepe Yayınları.
- Weber, W. A. (1986), “Classroom management”, J. M. Cooper (Ed.), *Classroom Teaching Skills*, ss. 272–357, Toronto: DC. Heath and Company, Lexington Massachusetts.